

The Islamic Republic of Iran's Strategy in Face of Western Human Rights at International Level Based On The Guidance of Ayatollah Khamenei

Akbar Talabaki *

Assistant Professor, Political Thought in Islam Group, Tehran University

DOI: [10.22034/rjfs.2026.572519.1253](https://doi.org/10.22034/rjfs.2026.572519.1253)

Abstract

Since the victory of the Islamic Revolution in 1979, human rights accusations against the Islamic Republic of Iran have been one of the most high-frequent claims from a single front in the west. The accusations against Iran are usually highlighted and magnified via attacking the country's principles, norms (laws), and performance politically, legally, culturally and through media. Issuing resolutions at international events, imposing sanctions, appointing special rapporteurs and fact-finding missions, hailing political opposition figures in the name of human rights advocates, producing films and publishing books are among anti-Iranian acts seeking to give a dark image of Iran in the world. This paper, in efforts to find and outline a proper human rights strategy and policy for Iran to counter international assaults, has looked into Ayatollah Khamenei's remarks and compiled the following findings: 1) The level of the Islamic Republic of Iran's confrontation with so-called advocates of human rights in the west is in the framework of the West's confrontation with Iran which means civilizational confrontation; 2) Iran need to adopt the three approaches of "Offensive, Tabeen (clarification), and Compliance with Requirements of Global Mechanisms" at three level of "world public opinion (cyberspace), domestic currents, and legal and international communities" in the formats of "criticizing the foundations of the Western version of human rights and Western philosophy and culture, exposing Western deception and human rights violations by Western countries, satirizing the dual approach of human rights organizations under Western domination, theorizing and explaining the rational foundations of Islamic human rights, forming a united front of states and nations against America and the Zionists, arguing with the West about the level of respect for human rights and examining the judicial pursuit of the crimes of the hegemonic system. This way the Islamic Republic of Iran can move to challenge Western human rights and their advocates and present the advantages of Islamic human rights to public and elite opinion.

Keywords: Western Human Rights, Islamic Human Rights, Human Rights, Civilizational Confrontation, Iran, Ayatollah Khamenei.

* Email: tala@ut.ac.ir (Corresponding Author)

Extended Abstract Introduction

1. Introduction

Since the victory of the Islamic Revolution in 1979, human rights accusations against the Islamic Republic of Iran have been one of the most high-frequent claims from a single front in the west. The accusations against Iran are usually highlighted and magnified via attacking the country's principles, norms (laws), and performance politically, legally, culturally and via media. Issuing resolutions at international events, imposing sanctions, determining special rapporteurs and fact-finding missions, hailing political opposition figures in the name of human rights advocates, producing films and publishing books are among anti-Iranian acts seeking to give a dark image of Iran in the world. This paper aims to find and outline a proper human rights strategy and policy for Iran to confront international assaults based on Ayatollah Khamenei's remarks. Given to the fact that not much has been done in the area of introducing a human rights strategy for the Islamic government, this research's innovation lies in the fact that it is a critical study and also focuses on the thoughts of Ayatollah Khamenei regarding human rights. Also, since human rights confrontation with the western civilization is intrinsic to the Islamic Revolution and still is among the Iran's foreign policy priorities, the findings of this paper can be of practical use and incorporated into strategic and general policies documents developed by of the country's human rights institutions such as High Council for Human Rights and the Ministry of Foreign Affairs.

2. Methodology

This study is conducted using a descriptive-analytical methodology with focus on Ayatollah Khamenei's remarks. The research data is collected through qualitative content analysis of Ayatollah Khamenei's statements in the field of human rights. Library resources, including books, scholarly articles, and authoritative documents, are also used. The data analysis method is based on extracting key components of the status of human rights in Islam and the foreign policy of the Islamic Republic of Iran (the human rights policy of the Islamic Republic of Iran) and presenting operational strategies and solutions within the framework of Ayatollah Khamenei's intellectual system in this area.

3. Results and Discussion

The following findings can be drawn up: 1) The level of the Islamic Republic of Iran's confrontation with so-called advocates of human rights in the west is in the framework of the West's confrontation with Iran which means civilizational confrontation; 2) Iran need to adopt the three approaches of "Offensive, Tabeen (clarification), and Compliance with Requirements of Global Mechanisms" at three level of "world public opinion (cyberspace), domestic currents, and legal and international communities" The solutions offered by Ayatollah Khamenei can be categorized into negative and positive ones. The negative category include criticizing the foundations of Western human rights (rights of oppressors, human rights disconnected from God, a tool for fooling humanity, with an instrumental view of women and leading to betrayal of women and families), exposing the deception and instrumental use of human rights by the West (the heart of concepts, false propaganda, abuse of the Security Council, exposing human rights violations by Western countries (committing the most human rights violations against nations, relying on coups and terror, supporting the Zionist regime, hostility to the environment, violating people's rights in the West), satirizing the dual approach of human rights organizations under Western domination; and the positive category includes the need for: theorizing and explaining the rational foundations of Islamic human rights (theoretical level), mobilizing and forming a united front against the US and the Zionists,

and arguing with the West about the extent of human rights observance, and judicial prosecution of the crimes of the hegemonic system (practical level).

4. Conclusion

This paper, with the aim of finding the desired human rights strategy of the Islamic Republic of Iran to counter the Western human rights onslaught, drew the following conclusion by examining the statements and remarks of Leader of the Islamic Revolution Ayatollah Seyed Ali Khamenei: The level of confrontation between the Islamic Republic of Iran and Western human rights is strategic, not tactical, and is within the framework of a deep and fundamental confrontation between the West and Islam, that is, a civilizational confrontation (clash of civilizations). Therefore, while adopting an active approach (believing in the superiority of Islamic human rights), one should avoid adopting Western human rights concepts that share common language but differ in meaning; at the same time, the door to dialogue, understanding, and debate regarding common examples is open. Secondly, the Islamic Republic of Iran must act in three areas: "fundamentals, norms, and behaviors," with three approaches: "offensive, Tabeen (explanatory, clarification), and compliance with the requirements of global mechanisms" at three levels: "global public opinion (cyberspace), domestic currents, and legal and international forums." And in the formats of: "Criticism of the foundations of Western human rights and Western philosophy and culture, theorizing and explaining the rational foundations behind Islamic human rights, exposing the deception of the West and human rights violations by Western countries, satirizing the dual approach of human rights communities dominated by the West; arguing with the West about the extent of human rights observance, judicial prosecution of the crimes of the hegemonic system, mobilizing and forming a united front of states and nations against the US and the Zionists, challenging Western human rights and their proponents, and bringing to the fore the advantages of Islamic human rights.

Keywords

Western Human Rights, Islamic Human Rights, Human Rights, Civilizational Confrontation, Iran, Ayatollah Khamenei.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

راهبرد جمهوری اسلامی ایران در رویارویی با حقوق بشر غربی در عرصه بین‌المللی مبتنی بر رهنمودهای حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

اکبر طالبکی* | ID

DOI: [10.22034/rjfs.2026.572519.1253](https://doi.org/10.22034/rjfs.2026.572519.1253)

چکیده

از زمان پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، اتهام نقض حقوق بشر، یکی از پُرسامدترین ادعاهای غرب در قالب یک جبهه واحد علیه نظام جمهوری اسلامی بوده است که در سه عرصه تهاجم به مبانی، هنجارها (قوانین) و عملکرد (نهادهای) نظام اسلامی و در قالب‌های متنوع حقوقی، سیاسی، رسانه‌ای و فرهنگی مانند صدور قطعنامه در مجامع بین‌المللی، تعیین گزارشگر ویژه و هیئت حقیقت‌یاب، اعمال تحریم، اهدای جایزه به معارضان سیاسی به نام مدافع حقوق بشر، تولید فیلم و کتاب و غیره برجسته‌سازی می‌شود. این مقاله برای یافتن راهبرد مطلوب سیاست حقوق بشری جمهوری اسلامی ایران برای مقابله با این هجمه در عرصه بین‌المللی، با بررسی بیانات آیت‌الله خامنه‌ای به این جمع‌بندی دست یافت که اولاً؛ سطح رویارویی جمهوری اسلامی ایران با دولت‌های مدعی حقوق بشر غربی، «در چارچوب رویارویی مبنایی غرب با اسلام»، یعنی تقابل تمدنی قرار دارد، ثانیاً؛ راهبرد ایران در این عرصه باید اتخاذ سه رویکرد «تهاجمی، تبیینی و رعایت اقتضانات سازکارهای جهانی» در سه سطح «افکار عمومی جهان (فضای مجازی)، جریانات داخلی و مجامع حقوقی و بین‌المللی» و در قالب‌های: «نقد مبانی حقوق بشر غربی و فلسفه و فرهنگ غرب، افشاکاری فریب‌کاری غرب و موارد نقض حقوق بشر از سوی کشورهای غربی، هجو رویکرد دوگانه مجامع حقوق بشری تحت سلطه غرب، نظریه‌پردازی و تبیین پایه‌های عقلانی حقوق بشر اسلامی، تشکیل جبهه واحد دولت‌ها و ملت‌ها مقابل آمریکا و صهیونیست‌ها، احتجاج با غرب در میزان رعایت حقوق بشر و پیگیری قضایی جنایت‌های نظام سلطه» باشد تا حقوق بشر غربی و داعیه‌داران آن را به چالش کشیده و برتری‌های حقوق بشر اسلامی را به افکار عمومی و نخبگانی عرضه کند.

واژگان کلیدی: حقوق بشر غربی، حقوق بشر اسلامی، راهبرد حقوق بشری، تقابل تمدنی، آیت‌الله خامنه‌ای.

۱. استادیار گروه اندیشه سیاسی در اسلام، دانشگاه تهران، تهران، ایران

Email: tala@ut.ac.ir

*

دسترسی به مقالات فصلنامه علمی پژوهش‌نامه فقه و علوم اسلامی (open access) است.
فصلنامه علمی پژوهش‌نامه فقه و علوم اسلامی تحت مجوز بین‌المللی CC BY 4.0 می‌باشد.
مسئولیت مقاله از نظر محتوای علمی و نظرات مطرح‌شده در متن آن، به‌عهده نویسندگان و یا نویسنده مسئول مقاله می‌باشد و مورد تأیید / عدم تأیید صاحب امتیاز فصلنامه علمی پژوهش‌نامه فقه و علوم اسلامی نمی‌باشد.

مقدمه

موضوع حقوق بشر از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، دستاویزی برای هجمه غرب علیه نظام جمهوری اسلامی بوده است و کشورهای غربی به‌ویژه با استفاده از سازوکارهای بین‌المللی، با ادعای نقض حقوق بشر در قوانین مصوب قوه مقننه و عملکرد نهادهای اجرایی و قضایی، به اعمال فشار علیه ایران پرداخته‌اند؛ برای مثال کمتر از چندماه پس از پیروزی انقلاب، کاردار موقت ایران در نیویورک در تاریخ ۱۳۵۸/۰۲/۱۴ در اجلاس کمیته اجتماعی شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل، به اظهارات فرانسه به نمایندگی از ۹ کشور اروپایی در مورد لزوم احترام ایران به حقوق بشر (ادعای اعدام دسته‌جمعی اکراد و بهائیان) پاسخ داد (شریفیان، ۱۳۸۰: ۲۱۴). با این حال غربی‌ها به صدور بیانیه اکتفا نکردند و نخستین قطعنامه علیه جمهوری اسلامی ایران را در اجلاس ۳۸ کمیسیون حقوق بشر در سال ۱۹۸۲ با ۱۹ رأی مثبت و ۹ رأی منفی و ۱۵ رأی ممتنع به تصویب رساندند (شریفیان، ۱۳۸۰: ۲۱۷) که آغازی برای طرح هر ساله قطعنامه در این کمیسیون و جانشین آن یعنی شورای حقوق بشر و نیز کمیته سوم مجمع عمومی شد که تا امروز ادامه دارد. این قطعنامه‌ها ضمن نقد محتوایی نسبت به وضعیت حقوق بشر ایران، از سویی دبیرکل سازمان ملل را به تهیه گزارش سالانه از وضع حقوق بشر ایران الزام نموده و از سوی دیگر اقدام به ایجاد سازوکار گزارشگر ویژه حقوق بشر برای ایران از سال ۱۹۸۴ تاکنون (جز مقطعی کوتاه) و هیئت حقیقت‌یاب بین‌المللی در سال ۱۴۰۱ نمود. خوراک محتوایی این قطعنامه‌ها را گروه‌های معارض خارج از کشور مانند جامعه بهائیان و گروه‌های تروریستی مانند منافقین، مطبوعات و رسانه‌های غربی، سازمان‌های موسوم به مردم‌نهاد مانند عفو بین‌الملل، گزارش‌های وزارت خارجه آمریکا و دیگر کشورهای غربی در مورد وضعیت حقوق بشر در ایران، برخی اظهارنظرها و اخبار داخلی، گزارش دبیرکل سازمان ملل و گزارش‌گران موضوعی تأمین می‌کند.

ایرادها و نقدهای این قطعنامه‌ها به جمهوری اسلامی ایران را می‌توان به سه عرصه نقد مبانی، نقد قوانین (ساختارها) و نقد عملکردها (رویه‌ها) تقسیم کرد: زیر سؤال بردن اصول متعدد قانون اساسی (تعیین اقلیت‌های رسمی، استناد به فقه در نبود قانون موضوعه و...)، ایرادات بی‌شمار نسبت به قانون مجازات اسلامی (در هر چهار عرصه قصاص، دیه، حدود و تعزیرات)، قانون مدنی (ازدواج، سن مسئولیت کیفری، ارث زن و مرد و...)، قوانین آئین دادرسی و درنهایت اتهام زیر پا گذاشتن قوانین در عملکرد نهادها و مسئولان جمهوری اسلامی ایران، نمونه‌ای از این موارد است (۱). کشورهای غربی به‌عنوان بانیان این قطعنامه‌ها همواره ادعای عدم رعایت تعهدات جمهوری اسلامی ایران مندرج در اسناد بین‌الملل حقوق بشری را کرده‌اند، لکن در مواردی مانند لزوم

رعایت حقوق هم‌جنس‌بازان، منع مجازات اعدام برای قاچاق مواد مخدر یا حمایت از حق سقط جنین، از این تعهدات نیز فراتر رفته‌اند. به عبارت دیگر، این کشورها با ادعای جهان‌شمولی حقوق بشر با تفسیری که خود از آن ارائه می‌کنند؛ در گستره نسل‌های حقوق بشری شامل حقوق مدنی و سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، در صدد تحمیل سبک زندگی غربی بر کشورها بوده‌اند. بدیهی است؛ جمهوری اسلامی ایران به عنوان نظامی که با شعار نه شرقی و نه غربی و ادعای ارائه الگویی جهان‌شمول بر پایه اسلام از جمله در عرصه آزادی و کرامت انسانی، سربرآورده بود، آماج بیش‌ترین حمله‌ها با هدف عقب‌نشینی از موضع خود و ممانعت از الگوگیری سایر کشورهای اسلامی از این نظام نوپا بود. در چنین موقعیتی این پرسش در مقابل مسئولان و نخبگان جمهوری اسلامی ایران قرار گرفت که در مواجهه با این هجمه چه راهبردی را اتخاذ کنند؟ آیا کاملاً تسلیم این فشارها شوند یا در مقابل آن ایستادگی نمایند؟ آیا ایستادگی به معنای عدم پذیرش کامل مفاهیم حقوق بشری و عدم تعامل با نهادهای بین‌المللی متولی آن است یا به معنای تولید ادبیات جایگزین یا تکمیلی، یارگیری از کشورها و درعین حال تهاجم به حقوق بشر غربی است؟ موضوع این مقاله یافتن پاسخ این پرسش با مراجعه به منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای، در مسأله حقوق بشر است. در این زمینه ابتدا «سطح چالش غرب با جمهوری اسلامی ایران» بررسی و سپس ذیل مباحث «راهبردهای مطلوب برای مقابله با حقوق بشر غربی» و «قالب‌ها (راهکارها)ی تقابل با حقوق بشر غربی»، به بررسی اندیشه معظّم‌له پرداخته شده است. شایان ذکر است که در حوزه ارائه راهبرد حقوق بشری برای نظام اسلامی، کار پژوهشی اندکی وجود دارد که شاید کتاب «راهبرد جمهوری اسلامی ایران در زمینه حقوق بشر در سازمان ملل متحد» (جمشید شریفیان) شاخص‌ترین آن باشد؛ این کتاب سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران را به سه دوره محافظه‌کاری با خط‌مشی لیبرالیسم (دولت موقت)، رادیکالیسم با تأکید بر شیوه رابطه با ملت‌ها (۱۹۸۰-۱۹۸۸) و عادی‌سازی سیاست خارجی براساس ترتیبات منطقه‌ای و الزامات منافع ملی (۱۹۸۸-۱۹۹۷) تقسیم‌بندی کرده است. کتاب نظام بین‌المللی حقوق بشر (حسین مهرپور) نیز بخشی را به موضوع جمهوری اسلامی ایران و نظام بین‌المللی حقوق بشر اختصاص داده است، لکن هیچ‌یک به بررسی راهبرد ایشان در این زمینه نپرداخته‌اند. شایان ذکر است که در این مقاله، میزان تطابق عملکرد نهادهای متولی پیشبرد سیاست حقوق بشری کشور در عرصه بین‌المللی (ستاد حقوق بشر و وزارت امور خارجه) با راهبردها و رویکردهای تعیین‌شده از سوی معظّم‌له بررسی نشده؛ چراکه این امر نیازمند یک پژوهش مستقل است.

۱. سطح مواجهه غرب با جمهوری اسلامی ایران در موضوع حقوق بشر

مقدمه تعیین رویکرد مطلوب برای مواجهه با غرب در موضوع حقوق بشر، فهم سطح این مواجهه است. به عبارت دیگر، اگر سطح مواجهه غرب با قوانین اسلامی را در حد یک چالش و یا عدم مفاهمه تلقی کنیم یا آن را یک تقابل مبنایی بدانیم، در تعیین رویکرد مواجهه مؤثر است. البته برخی تلاش کرده‌اند اصل این رویارویی را انکار کنند: «جهان‌شمول بودن حقوق بشر به این معنا نیست که مجموعه‌ای از ارزش‌های غربی یا مسیحی بناست به‌طور عام بر دیگران تحمیل شود ... حقوق بشر یک دین مدنی بین‌المللی جدید نیست ... ایده حقوق بشر سبکی از زندگی نیست که بخواهد جایگزین ایمان اسلامی و عمل به شعائر اسلامی شود» (عدالت‌نژاد، ۱۳۹۹: ۲۹۹)، ولی همین نویسنده در مقام ارائه راه‌حل «تعارض» میان اسلام و حقوق بشر، پیشنهاد داده که فقها «برخی آرای فقهی کهن تبعیض‌آمیز» را فراموش کنند (عدالت‌نژاد، ۱۳۹۹: ۲۹۹). همچنین در مقام توجیه وجود مبانی فلسفی یکسان بین حقوق بشر مندرج در اعلامیه جهانی حقوق بشر و کنوانسیون‌های اروپایی، ادعا شده که اختلافات موجود، محصول اختلاف در «اصول بنیادین فرهنگی» نیست، بلکه با اختلاف «اسباب نزول» باز می‌گردد، اما مقاصد و اهداف یکی است (الجابری، ۱۳۹۸: ۱۲۰-۱۲۱). بر همین اساس اعلامیه اجلاس کویت (کنفرانس مشترک کمیسیون بین‌المللی حقوقدانان، دانشگاه کویت و اتحادیه وکلای عرب) در ماده ۴۲ به کشورهای اسلامی توصیه می‌کند کنوانسیون‌های بین‌المللی مربوط به حقوق زن را تصویب نمایند، چون این کنوانسیون‌ها مغایر با مقررات اسلامی نیستند (مهرپور، ۱۳۷۷: ۳۴۴). این در حالی است که مقدمه اعلامیه جهانی حقوق بشر، «آزادی بیان و عقیده و رهایی از فقر و ترس» را بالاترین آمال بشر قید کرده (که قاعدتاً در فرهنگ اسلامی هدف نهایی نیستند) و نص صریح ماده ۱۸ آن، بر آزادی تغییر دین تأکید دارد (۲) یا نظریه عمومی شماره ۳۶ کمیته حقوق بشر که مجازات اعدام را برای جرایمی مانند سرقت مسلحانه و جرائم جنسی قابل قبول نمی‌داند (سرانی و محبعلی، ۱۳۹۷: ۲۹۲)، خود گویای این تقابل می‌باشد، کما اینکه هیچ کشور اسلامی کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان را بدون حق تحفظ کلی یا جزئی نپذیرفته است (مهرپور، ۱۳۷۷: ۳۴۴). جالب اینجا است که برخی اندیشمندان غربی به‌صراحت به تبدیل حقوق بشر به یک دین و گذر آن از ادیان توحیدی، اشاره کرده‌اند: «گذر از حق‌های طبیعی به حقوق بشر، حاکی از بی‌اعتقادی به امکان توجیه حق‌ها براساس وحی آسمانی یا حقایق اجماعی در باب سرشت بشر است ... با پایان ایدئولوژی‌ها، داعیه جهان‌شمولی حقوق بشر به بدیلی محبوب یا نقابی برای ایسم‌های ایدئولوژیک متنوع تبدیل شد. عبارت حقوق بشر مترادف لیبرالیسم، سرمایه‌داری بازار و فردگرایی به‌کار رفت. شوروی نیز مفهومی سوسیالیستی از آن ارائه کرد ... در این

کاربرد، حقوق بشر ... تبدیل به یک ایدئولوژی (یا بقول ایگنتایف یک کیش) گسترده‌تر می‌شود» (دوزیناس، ۱۳۹۶: ۲۸-۲۶). با توجه به آنچه بیان شد، تقسیم رویکرد متفکران مسلمان در قبال حقوق بشر غربی به سه دسته انفعالی، تقابلی و تعاملی (جوان‌آراسته، ۱۴۰۱: ۴۳)، قابل نقد است و به نظر می‌رسد باید با مفروض دانستن تقابل، از تفاوت راهبردها برای حل این تعارض سخن گفت. یکی از راه‌حل‌ها، راهبرد انفعالی است که مفهوم آن را می‌توانیم در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای مشاهده کنیم: «در دنیای اسلام ما، افرادی، گروه‌هایی، شخصیت‌های سیاسی‌ای و دولت‌هایی که حقیقتاً معتقد شدند به برتری نظام ارزشی غرب، کم نیستند. امروز هم در داخل جامعه ما کسانی هستند که همین فکر و همین عقیده را دارند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۳/۰۶/۱۳). برای مثال؛ یکی از قائلان به این رویکرد، ضمن بیان اینکه اندیشه حقوق بشر با آنچه وی اسلام تاریخی (نه اسلام مطلق) می‌نامد، در شش محور تعارض دارد، موضع اسناد حقوق بشر را قابل دفاع‌تر، عقلایی‌تر، عادلانه‌تر و ارجح می‌داند (کدیور، ۱۳۸۷: ۱۲۳-۱۲۷). این نگاه در مقام عمل نیز در موضع‌گیری برخی حقوق‌دانان مسلمان مشاهده می‌شود؛ چنانکه در «همایش دیدگاه‌های اسلامی در مورد اعلامیه جهانی حقوق بشر» در ژنو، کارشناسان کشورهای اسلامی با اینکه قرار بود از موضع انفعالی و دفاعی با دیدگاه‌های اسلامی در مورد مسائل حقوق بشری برخورد نکنند، ولی عملاً به دفاع از اسلام در خصوص شبهات مطروحه در این زمینه برآمدند و درخصوص برخی احکام و تعالیم اسلامی که با مبانی حقوق بشری ناسازگار به نظر می‌رسید یا توجیه می‌کردند یا در مقام تأویل برمی‌آمدند یا لزوم اجتهاد جدیدی را در فهم احکام اسلامی با توجه به مصالح جامعه و مقتضیات زمان و مکان یادآور می‌شدند (مهرپور، ۱۳۸۸: ۵۲). در مقابل این راهبرد، راهبرد فعال قرار دارد که معتقد به برتری حقوق بشر اسلامی در مقابل حقوق بشر غربی است: «ما نصّ قرآن و متن آن را بر فرآورده‌های ذهن قاصر حقوق‌دانان غربی که برای خودشان معارفی را خلق و اختراع کردند و آن را پیشرفته‌تر از معارف ادیان الهی می‌دانند، مقدّم می‌شماریم. حدود الهی مقدّم است. راه اصلاح جامعه، اجرای حدود الهی است» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۳/۰۳/۱۴). با این حال طرفداران برتری حقوق بشر اسلامی بر غربی را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد؛ اشخاصی که قائل به وجود اشتراک در برخی مفاهیم بین این دو نظام هستند و اشخاصی که این اشتراک را صرفاً اشتراک لفظی و در تفسیر متفاوت دانسته‌اند (جوادی‌آملی، ۱۳۸۶: ۲۵۹-۲۶۰). همان‌گونه که در ابتدا بیان شد؛ انتخاب هریک از این دو نظریه، به تعریف سطح مواجهه غرب با جمهوری اسلامی ایران در موضوع حقوق بشر بستگی دارد. این سطح تقابل در یکی از بیانات معظّم‌له مورد اشاره قرار گرفته و به وجود «رویارویی مبنایی و عمیق» با غرب تصریح شده است که چه‌بسا بتوان آن را نوعی «تقابل تمدنی» دانست: «دولت،

مسئولان، سیاست‌یون، دیپلمات‌ها و مردم باید تحرکات و رفتارهای پیچیده و ظاهرسازی‌های حقوق بشری غرب و آمریکا را با نگاه واقع‌بینانه و در چارچوب رویارویی عمیق و مبنایی غرب با اسلام تحلیل کنند، زیرا در غیر این صورت در تمایز میان تاکتیک‌ها و راهبردهای طرف مقابل و حتی شناخت دشمن دچار اشتباه خواهیم شد» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۲/۰۶/۱۸). با چنین نگاه عمیقی به سطح تقابل، به نظر می‌رسد که ایشان نظریه اشتراک مفاهیم را قبول نداشته و به اصالت مفاهیم اسلامی قائلند: «این‌ها همان مفاهیمی است که در زیر نام دموکراسی، در زیر نام لیبرالیسم، در زیر نام حقوق بشر و در زیر نام آزادی، در حال جریان است... ما بیایم دنباله‌رو آن‌ها شویم، همان مفاهیم را بگیریم، آن وقت چه کار کنیم؟! مثل خود آن‌ها به ظلم عمل کنیم و آن وقت اسم عدالت را بیاوریم؟! این غیر از نفاق چیز دیگری است؟! از این‌ها باید تقلید کرد؟! در مقابل این‌ها باید رودربایستی داشت؟! مفاهیم اینها را باید گرفت و به جای مفاهیم علوی و اسلامی گذاشت؟! نه؛ این غلط است» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۱/۰۶/۳۰). البته به نظر می‌رسد که اختلاف در مبانی و مفاهیم کلی، نافی مشابهت در برخی مصادیق نباشد: «مواد ششم تا پانزدهم (اعلامیه جهانی حقوق بشر)، بیانگر حقوقی است که فی‌الجمله مطابق با احکام و قوانین اسلامی است، مشروط به اینکه با حقوق الهی و حقوق اجتماعی تعارض و ناسازگاری نداشته باشد که در آن صورت حق الله و حق جامعه مقدم می‌شوند» (مصباح‌یزدی، ۱۳۸۸: ۹۳)؛ بنابراین باب تعامل و مفاهیم بسته نیست.

۲. راهبردهای مطلوب برای مقابله با حقوق بشر غربی

حال که سطح تقابلی رویارویی با غرب از منظر آیت‌الله خامنه‌ای مشخص شد، راهبرد مطلوب برای مقابله با حقوق بشر غربی در عرصه بین‌المللی را می‌توان به سه دسته زیر تقسیم کرد:

۱-۲. راهبرد تهاجمی (آفندی)

از منظر آیت‌الله خامنه‌ای، در مقابل هجمه حقوق بشری غرب، به جای رویکرد انفعالی و پدافندی باید رویکرد تهاجمی را در پیش گرفت: «باید در همه زمینه‌ها از جمله حقوق بشر، تروریسم و جنایت‌های جنگی در مقابل غرب حالت هجومی داشته باشیم» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۵/۱۲/۱۹)؛ به گونه‌ای که غرب مجبور به پاسخ‌گویی شود: «امروز جهان غرب است که باید به لحاظ نظری و عملی در این موضوعات به چالش کشیده شود و در برابر افکار عمومی جهان پاسخ‌گو باشد. جهان غرب باید درباره کشتار کودکان خردسال در فلسطین، درباره حقوق زن و حفظ کرامت او، درباره حق ملت‌ها در تعیین سرنوشت خود، درباره حق ملت‌ها در بهره‌گیری از ثروت‌های خود و حتی درباره آزادی شهروندان خود پاسخ‌گو باشد» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۲/۱۱/۰۸). از جمله این مسائل که طی سال‌های اخیر بیش‌تر برجسته شده موضوع حقوق زن است: «از ابتدای انقلاب مسئله زن را مطرح می‌نمودند؛ ادعای

گزارش می‌کردند که از زن ایرانی می‌خواهند حمایت کنند و مانند این‌ها. باز اخیراً هم به بهانه حجاب و مانند این‌ها باز قضیه زن را مطرح نمودند و همان تلاش‌های در واقع ناکام را دوباره دارند تکرار می‌کنند. حُب، حالا یک وقتی چند سال قبل در یک جمع یک نفر از من پرسید که شما در قضیه زن در مقابل غرب چه دفاعی دارید؟ من گفتم من دفاع ندارم، من حمله دارم! آن‌ها باید دفاع کنند، آن‌ها باید جواب بدهند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۱/۰۵/۰۵).

۲-۲. راهبرد تبیینی

گرچه اتخاذ رویکرد تهاجمی، اولویت نخست مقابله با حقوق بشر غربی است، اما در مقابل شبهه‌افکنی و سیاه‌نمایی رسانه‌ای غرب درخصوص نگاه دین اسلام، مذهب شیعه و جمهوری اسلامی ایران به حقوق بشر، نباید رویکرد تبیینی و آگاه‌سازی افکار عمومی را فراموش کرد: «اندیشمندان مسلمان، پیام آزادی‌بخش اسلام را هرچه رساتر و شیواتر به گوش و دل آحاد مردم خود برسانند. هویت اسلامی ملت‌های مسلمان را به‌درستی تبیین کنند. تعالیم روشن اسلام را در موضوعاتی چون: حقوق بشر، آزادی و مردم‌سالاری، حقوق زن، مبارزه با فساد، رفع تبعیض، مبارزه با فقر و عقب‌ماندگی علمی برای جوانان بازگو کنند. فریب رسانه‌ای غرب را در باره مبارزه با تروریسم و مقابله با سلاح‌های کشتار جمعی، برای همگان آشکار سازند» (خامنه‌ای، مکتوبات: ۱۳۸۲/۱۱/۰۸). معظّم‌له خود در اتخاذ این راهبرد تبیینی پیشگام بوده‌اند که باید مورد توجه مسئولان کشور قرار گیرد. می‌توان بیانات ایشان را در این زمینه به دو محور تبیین نگاه اسلام به حقوق بشر و تبیین علت اتهام به ایران در قضیه حقوق بشر تقسیم کرد:

۲-۲-۱. تبیین نگاه اسلام به حقوق بشر

- **دستور اسلام به رعایت حقوق بشر:** «ما طرفدار حقوق بشریم و حقوق بشر را هم دنبال خواهیم کرد. کاری هم به گفته فلان کمیسیون سازمان ملل و فلان کمیته بین‌المللی نداریم. ما خودمان، به خاطر دستور اسلام، طرفدار حقوق انسان هستیم؛ چون از اصول اسلام است» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۱/۰۹/۲۵).

- **تشویق زن به فعالیت اجتماعی در اسلام:** «ما به زنان مسلمان خودمان افتخار می‌کنیم. در این راهپیمایی‌ها، وقتی دوربین‌ها می‌رود روی چهره خانم‌هایی که با حجاب کامل، فرزندان‌شان را هم در بغل گرفته‌اند و در شرایط دشوار به راهپیمایی آمده‌اند، یا برای اعلام موضع سیاسی، یا در نماز جمعه شرکت کرده‌اند و یا برای کار عبادی، سیاسی به پای صندوق‌های رأی رفته‌اند، برای ما افتخار است. خانم‌هایی که در دانشگاه‌ها مراتب عالیه را در راه تحصیل علم به‌دست آورده‌اند و یا در کنکورهای سراسری در رشته‌های گوناگون رتبه اول و دوم شده‌اند، وقتی در جامعه ما نمود پیدا

می‌کنند، جمهوری اسلامی سربلند می‌شود و افتخار می‌کند. این افتخاری است برای احکام نورانی اسلام که در این دوران، این‌گونه مشغول سازندگی است و در جهانی که از همه طرف امواج تبلیغات غلط انحرافی در جریان است، زن مسلمان، با این شجاعت و استقلال رأی، خودش را می‌تواند نشان دهد. این‌ها از برکات اسلام می‌باشد» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۱/۰۹/۲۵).

• **حق مشارکت سیاسی زن در اسلام:** «در اسلام بیعت زن، مالکیت زن، حضور زن در این عرصه‌های اساسی سیاسی و اجتماعی، تثبیت شده است: «اذا جاءك المؤمنات يبایعنك علی ان لا یشرکن بالله». زن‌ها می‌آمدند با پیغمبر (ص) بیعت می‌کردند. پیغمبر اسلام نفرمود که مردها بیایند بیعت کنند و به تبع آن‌ها، هرچه که آن‌ها رأی دادند، هرچه که آن‌ها پذیرفتند، زن‌ها هم مجبور باشند قبول کنند؛ نه. گفتند زن‌ها هم بیعت می‌کنند؛ آن‌ها هم در قبول این حکومت، در قبول این نظم اجتماعی و سیاسی شرکت می‌کنند. غربی‌ها هزار و سیصد سال در این زمینه از اسلام عقبند و این ادعاها را می‌کنند! در زمینه مالکیت نیز همین‌طور؛ و در زمینه‌های دیگری که مربوط به مسائل اجتماعی و سیاسی است» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۶/۰۷/۳۰).

۲-۲-۲. تبیین علت اتهام به ایران در قضیه حقوق بشر

• **مخالفت با اجرای احکام اسلام:** «در قضیه زن، در قضیه حقوق بشر، در قضیه دموکراسی، اظهارنظر و دخالت می‌کنند و ملت را به‌خاطر عقاید اصولی‌اش زیر سؤال می‌برند. به جمهوری اسلامی تهمت می‌زنند و می‌گویند حقوق بشر را رعایت نمی‌کند. مقصود آن‌ها همان اجرای حدود اسلامی است؛ چون ما حدود اسلامی را اجرا می‌کنیم» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۶/۰۳/۱۴).

• **منزوی ساختن جمهوری اسلامی:** «اینکه می‌بینید تهمت حقوق بشر، مخالفت با حقوق بشر، نقض حقوق بشر، دست زدن به ترور و امثال این‌ها را این همه خرج می‌کنند، برای این است که... افکار عمومی عالم، از نظام جمهوری اسلامی فاصله بگیرد» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۶/۰۵/۰۱).

• **خارج کردن ملت‌های مبارز از میدان مبارزه:** «تبلیغات جهانی، ملت‌های مبارز را با انواع و اقسام تهمت‌ها متهم می‌کند، برای اینکه آن‌ها را از میدان خارج نماید. یکی از این تهمت‌ها، موضوع «حقوق بشر» است که مانند ابزاری در دست قدرت‌های جهانی است تا اگر دیدند دولتی با نظرات آن‌ها مخالفت می‌کند، آن دولت را - و اگر لازم شد آن ملت را - متهم کنند. یک ملت را هم گاهی متهم می‌کنند! متهم می‌کنند به نقض حقوق بشر و به طرفداری از تروریسم! امروز شما می‌بینید نسبت به جمهوری اسلامی ایران، زدن چه تهمت‌هایی را شروع کرده‌اند! ملتی که زیر فرمان آن‌ها نباشد، بر طبق میل آن‌ها عمل نکند، بر طبق سلیقه آن‌ها در ممشای خود عمل نکند، مغضوب آن‌ها است» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۲/۰۴/۰۵).

۲-۳. راهبرد استفاده از سازوکارهای جهانی

یکی از پرسش‌های اساسی که از ابتدای انقلاب اسلامی برای مسئولان سیاست خارجی در عرصه‌های سیاسی و حقوقی مطرح بود، مسئله استفاده یا عدم استفاده از سازوکارهای موجود در نظام بین‌الملل از جمله حضور در مجامعی مانند سازمان ملل برای طرح دیدگاه‌های جمهوری اسلامی ایران بود. این موضوع در مسائلی مانند حقوق بشر که مبتنی بر پذیرش برخی هنجارهای مندرج در معاهدات بین‌المللی است وضع پیچیده‌تری به خود می‌گیرد. برای مثال، در مواجهه با معاهده حقوق کودک که برخی مواد آن مغایر با شرع تشخیص داده می‌شود، باید از پذیرش معاهده سرباز زد یا در عین پیوستن به آن از سازوکار «حق شرط» که بسیاری از کشورهای غربی نیز بدان توسل می‌کنند، استفاده کرد؟ بررسی منظومه فکری و بیانات آیت‌الله خامنه‌ای در کنار سیره عملی ایشان، نشان می‌دهد که حکومت اسلامی باید در عین حفظ چارچوب‌های ارزشی و مبنایی خود، تا حد امکان سازوکارهای «شکلی» شناخته شده بین‌المللی را نیز رعایت و از آن استفاده کند:

- «آن راه درست برای کسی که پیرو امیرالمؤمنین (ع) می‌باشد، این است که شاخصه‌های حکومت علوی را در نظر داشته باشد؛ همان اندازه‌ای که می‌تواند و قدرت دارد، طبق آنچه که سازوکارهای جهانی اقتضاء می‌کند - دوران صنعت و صنعت‌های پیچیده و روش‌های فوق مدرن صنعتی و این‌ها اقتضائاتی دارد - این‌ها را رعایت نماید تا آن جهت‌گیری یک سر سوزن منحرف نگردد. این می‌شود یک انسان والا؛ می‌شود یک حاکم علوی» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۱/۰۶/۳۰).

- «در قضیه زن، در قضیه حقوق بشر، در قضیه دموکراسی - اظهار نظر و دخالت می‌کنند و ملت را به خاطر عقاید اصولی‌اش زیر سؤال می‌برند. در حالی که در همه این قضایایی که امروز بوق‌های تبلیغاتی استکبار، ملت ایران را متهم می‌نمایند، مردم ما می‌توانند با گردن برافراشته بایستند و در یک عرصه جهانی - اگر در عرصه بین‌المللی، چنین فرصتی به این ملت بزرگ داده شود - اثبات کنند که در این زمینه‌ها، خودِ غربی‌ها از ملت ایران عقب‌ترند» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۶/۰۳/۱۴).

۳- قالب‌ها (راهکارهای) تقابل با حقوق بشر غربی

راهکارهای ارائه‌شده از سوی آیت‌الله خامنه‌ای در تقابل با حقوق بشر غربی در عرصه بین‌المللی را می‌توان به دو دسته سلبی و ایجابی تقسیم کرد:

۳-۱. قالب‌ها (رویکردهای) سلبی

این قالب‌ها به شکل نقد مبانی حقوق بشر غربی؛ فرهنگ و تمدن غرب، افشاگری فریب‌کاری غرب و موارد نقض حقوق بشر از سوی کشورهای غربی و هجو رویکرد دوگانه مجامع حقوق بشری تحت سلطه غرب تبلور می‌یابد:

۳-۱-۱. نقد مبانی حقوق بشر غربی؛ فرهنگ و تمدن غرب

• **حقوق ستمگران:** «حقوق بشر به شیوه فرهنگ غربی، ضد حقوق بشر و حقوق ستمگران بر آحاد بشر است» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۱/۰۹/۲۵).

• **حقوق بشر منقطع از خدا:** «همان‌هایی که برای حیوانات دل می‌سوزانند، همان‌هایی که اگر در جوامعی که مستقل از آن‌ها هستند، وابسته به آن‌ها نیستند، کوچک‌ترین بهانه‌ای پیدا کنند، صد برابر آن را بزرگ می‌کنند، اینجا در مقابل کشتار یک عده انسان بی‌گناه، بی‌دفاع، زن، مرد، کودک، سکوت می‌کنند؛ توجیه هم می‌کنند! این، حقوق بشر این‌هاست؛ حقوق بشر منقطع از اخلاق، منقطع از معنویت، منقطع از خدا» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۱/۰۴/۳۱).

• **تحمیق بشر:** «من به عنوان آدمی که طبیعت این تمدن مبتنی بر مادیت را می‌شناسم؛ طبیعت این سیاستمداران دروغ‌گو و دغل‌باز دنیای امروز را می‌شناسم، توقع نداشتم که این‌ها بروند از مردم بوسنی‌هرزگوین حمایت کنند. الآن هم که می‌گویند حمایت می‌کنیم، می‌دانم دروغ می‌گویند. آن روز هم که گفتند «ما صرب‌ها را محاصره دریایی می‌کنیم»، بنده می‌دانستم دروغ می‌گویند و نکردند... آن وقت در دنیایی که این فاجعه یک قلمش است، قضایای فلسطین هم هست؛ قضیه سر بُریدن دموکراسی در کشور الجزایر هم هست؛ سرکوب مسلمان‌ها در نقاط مختلف دنیا هست... و همه این کارهای فاجعه‌آمیز، یا به وسیله خود قدرت‌های مسلط دنیا صورت می‌گیرد، یا به تشویق آن‌ها انجام می‌شود و یا در مقابل چشم آن‌ها و با استفاده از خون‌سردی آن‌ها انجام می‌گیرد. آن وقت همین سیاستمداران دروغ‌گو؛ همین کسانی که برای هزاران زن بوسنیایی دل نسوزانند؛ همین کسانی که برای نسل‌کشی یک ملت، اهمیتی قائل نشدند، صدایشان را بلند می‌کنند و با استفاده از ابزار تبلیغاتی و ارتباطات قوی ادعا می‌کنند که «ما با تروریسم مخالفیم؛ ما طرفدار حقوق بشریم!» فهرست درست می‌کنند و این کشور و آن کشور را در فهرست تروریست‌ها می‌نویسند و خودشان را طرفدار حقوق بشر می‌دانند! این چیست؟ این همان درد قدیمی بشر است. این همان تحمیقی است که از زمان فرعون و پیش از فرعون و بعد از فرعون، سراغ داریم. این، همان است و بشریت، بشریت مظلومی است... اینجاست که معلوم می‌شود فریاد آسمانی اسلام

که به انسان‌ها ارزش می‌دهد؛ دروغ‌گویی را زشت می‌شمارد و صدق را علامت ایمان می‌داند، چقدر با ارزش است» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۲/۰۲/۱۸).

● **نگاه ابزاری به زن:** «نگاه جمهوری اسلامی، نگاه تکریم و احترام زن است؛ نقطه مقابل نگاه رایج غرب به زن که نگاه کالایی و ابزاری است و حرمت زن در منطق غربی و روش غربی و سبک زندگی غربی در هم شکسته. شما دیدید که یکی از عالی‌ترین مقامات دولتی و نظامی زن در همین چند ماه پیش از این اعلام کرد که مورد تعرض و تجاوز قرار گرفته؛ یعنی حتی زنانی که به رتبه‌های بالای اداری و اجتماعی و سیاسی می‌رسند، از آسیب منطق غربی در مورد زن در امان نیستند و برکنار نمی‌مانند» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۹/۱۱/۱۵).

● **خیانت به زن و خانواده:** «شما می‌بینید در طول چند ده سال، آنچنان فساد و بی‌بندوباری در غرب به وسیله آزادی زنان به راه افتاد و رواج پیدا کرد که خود متفکران غربی را دچار وحشت نمود! امروز دل‌سوزان و مصلحان، انسان‌های خردمند و باانگیزه در کشورهای غربی، از آنچه پیش آمده است، متوحش و ناراحتند و البته نمی‌توانند هم جلو آن را بگیرند. به عنوان اینکه می‌خواهند به زن خدمت کنند، بزرگ‌ترین ضربه را به زندگی او وارد آوردند. چرا؟ به خاطر اینکه با بی‌بندوباری، با اشاعه فساد و فحشا و با آزادی بی‌قید و شرط معاشرت زن و مرد، بنیان خانواده متلاشی شد. مردی که می‌تواند آزادانه در جامعه اطفای شهوت کند و زنی که می‌تواند بدون هیچ ایراد و اشکالی در جامعه با مردان گوناگون تماس داشته باشد، هرگز در خانواده، همسران خوب و شایسته‌ای نخواهند بود. از این رو بساط خانواده متلاشی شد» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۶/۰۷/۳۰).

۳-۱-۲. افشای فریب کاری و استفاده ابزاری غرب از حقوق بشر

آیت‌الله خامنه‌ای، هدف از افشاگری و بیان حقایق را «تحت تأثیر قرار دادن افکار نخبگان عالم و افکار عمومی مردم» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۶۹/۱۰/۲۶) بیان می‌کند و این وظیفه سنگین را برعهده هنرمندان و نویسندگان با ساخت فیلم، داستان، خاطره و... می‌داند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۰/۰۸/۳۰). این فریب کاری در قالب قلب مفهومی و سوءاستفاده از حقوق بشر و استفاده ابزاری از سازمان‌های بین‌المللی صورت می‌پذیرد که باید افشاء شود:

● **قلب مفاهیم:** «با سوءاستفاده از همین سازوکار غلط {شورای امنیت سازمان ملل} است که آمریکا و هم‌دستانش توانسته‌اند زورگویی‌های خود را در لباس مفاهیم شریف بر دنیا تحمیل کنند. آن‌ها می‌گویند «حقوق بشر» و منافع غرب را اراده می‌کنند؛ می‌گویند «دموکراسی» و دخالت نظامی در کشورها را به جای آن می‌نشانند؛ می‌گویند «مبارزه با تروریسم» و مردم بی‌دفاع روستاها و شهرها را آماج بمب‌ها و سلاح‌های خود می‌سازند. در نگاه آن‌ها، بشریت به شهروندان

درجه یک، دو و سه تقسیم می‌شوند... شکنجه و ترور اگر به دست آمریکایی، صهیونیست و دست‌نشانندگان آن‌ها صورت گیرد، مُجاز و کاملاً قابل چشم‌پوشی است. زندان‌های مخفی آن‌ها که در نقاط متعددی در قاره‌های گوناگون، شاهد زشت‌ترین و نفرت‌انگیزترین رفتارها با زندانیان بی‌دفاع، بی‌وکیل و بی‌محاکمه است، وجدان آنان را نمی‌آزارد. بد و خوب، کاملاً گزینشی و یک‌طرفه تعریف می‌شود. منافع خود را به نام «قوانین بین‌المللی» و سخنان تحکم‌آمیز و غیرقانونی خود را به نام «جامعه جهانی» بر ملت‌ها تحمیل می‌کنند و با شبکه رسانه‌ای انحصاری سازمان‌یافته، دروغ‌های خود را راست و باطل خود را حق و ظلم خود را عدالت‌طلبی وانمود می‌نمایند و در مقابل، هر سخن حقی را که افشاگر فریب آن‌ها است، دروغ و هر مطالبه بر حقی را یاغی‌گری می‌نامند» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۱/۰۶/۰۹).

• **تبلیغات دروغین:** «امروز تبلیغات جهانی دارد سر بشریت را کلاه می‌گذارد. دم از حقوق بشر می‌زنند، درحالی‌که برای گردانندگان امروز دنیا چیزی که مطرح نیست، حقوق بشر است. دم از دموکراسی می‌زنند، درحالی‌که پیروان نظام‌های لیبرال دموکراسی امروز دنیا یقیناً دموکرات نیستند. امروز در کشورهایی که نظام لیبرال دموکراسی جاافتاده است - مانند دموکراسی‌های اروپا و آمریکا - دموکراسی به معنای واقعی کلمه وجود ندارد؛ درعین حال دم از دموکراسی می‌زنند و برای این دموکراسی به عراق و افغانستان هم لشکرکشی می‌کنند! این قدر این‌ها پُررویند. این‌ها دارند سر بشریت کلاه می‌گذارند. امروز دروغ‌گوها در دنیا پرچم‌های حقوق بشر بلند کرده‌اند و دغل‌کاران عالم زیر این پرچم‌ها و شعارها پنهان شده‌اند» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۱/۱۰/۲۳).

• **سوءاستفاده از شورای امنیت:** «کشورهای زورگوی عالم که برخوردار از عضویت دائم در شورای امنیت‌اند از این مجمع جهانی همچون ابزار استفاده می‌کنند. نتیجه آنکه نه تنها این شورا به کار امنیت در جهان کمکی نمی‌کند، بلکه هر جا که قرار است مفاهیمی همچون حقوق بشر یا دموکراسی و امثال آن، وسیله زیاده‌طلبی و سلطه بیش‌تر آنان شود، به کمک ایشان می‌شتابد و بر کارهای نامشروع آنان پوششی از فریب و دروغ می‌افکند» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۷/۱۲/۱۴).

۳-۱-۳. افشای نقض حقوق بشر از سوی کشورهای غربی

یکی از راه‌کارهای پاسخ‌گو کردن غرب، افشای نقض حقوق بشر در غرب است: «شیطان اکبر آمریکا است؛ این‌ها ادعاهای دروغی دارند، این ادعاها باید افشا شود. یکی از این ادعاها، مسئله حقوق بشر است» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۶/۱۰/۲۶).

• **رتبه نخست نقض حقوق بشر:** «دولت‌های اروپایی، بیش‌ترین نقض حقوق بشر را در طول یک قرن اخیر انجام داده‌اند. صد سال و اگر کسی قبل از صدسال را هم پیش برود، همین است» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۶/۰۲/۱۰).

• **کمک به ناقضان حقوق بشر:** «شما به عرصه تحولات سیاسی دنیا نگاه کنید و اظهارات سخن‌گویان سیاست‌های استکباری را در دنیا بشنوید؛ البته شعار حقوق بشر و شعار مبارزه با تروریسم می‌دهند - در مورد ایران، علاوه بر این‌ها، نگرانی از ساخت بمب اتمی و دستیابی به انرژی هسته‌ای برای جنگ را هم مطرح می‌کنند - اما حقیقت قضیه غیر از این‌هاست. آن‌ها با استبداد مخالف نیستند. آن‌ها امروز به کشورهایی که در دولت‌هایشان حتی دریاچه‌ای به انتخاب و آزادی مردم باز نشده، دارند کمک می‌کنند؛ با آن‌ها هم‌سو و همراه هستند و با استبداد مخالفی ندارند» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۳/۱۱/۱۹).

• **اتکاء به کودتا و ترور:** «رژیم آمریکا چقدر حکومت‌های کودتایی را تغذیه کرده، حمایت کرده، حفظ کرده؛ بنابراین آن‌ها به این مسئله اهمیتی نمی‌دهند. تروریسم را خود آن‌ها راه انداختند. همین کسانی که امروز نام‌شان به‌عنوان معروف‌ترین تروریست‌های دنیا در سرلوحه اظهارات آمریکایی‌هاست، مستقیم و غیرمستقیم ساخته و پرداخته سازمان جاسوسی آمریکا هستند. دو سه سال قبل، همین شارون جلاد، همین گرگ در لباس آدمی، روزی که سرکار آمد، به‌صراحت گفت من این تعداد از فلسطینی‌ها را ترور خواهم کرد - کلمه «ترور» را هم به‌کار برد!- آمریکایی‌ها از او حمایت کردند؛ نگفتند تروریسم بد است؛ به‌خصوص اگر دولتی باشد؛ بنابراین این‌ها با ترور مخالف نیستند. این‌ها مخالفان خودشان را ترور کرده‌اند، باز هم می‌کنند» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۳/۱۱/۱۹).

• **حمایت از رژیم صهیونی:** «امروز در دنیا چه کسی نقض حقوق بشر می‌کند؟ حقوق بشر را کسی نقض می‌کند که از اسرائیل غاصب حمایت می‌نماید. آیا آنچه که امروز در فلسطین می‌گذرد، بزرگ‌ترین نمونه نقض حقوق بشر نیست؟! چرا این‌ها اعتراض نمی‌کنند؟ اگر این‌ها طرفدار حقوق بشرند، چرا به اسرائیل کمک می‌کنند؟» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۱/۰۸/۱۳).

• **دشمنی با محیط‌زیست:** «در خلیج فارس آن‌طور فاجعه‌آفرینی به راه انداختند و محیط‌زیست را که این قدر از آن دم می‌زنند، از بین بردند؛ اما آیا حاضرند در مناطق زیست خودشان چنین کاری انجام گیرد؟! این‌ها به فکر حقوق بشر نیستند. اگر به فکر حقوق بشر بودند، وضع دنیا دگرگونه بود؛ رابطه آکل و مأكول بین آن‌ها و ملت‌ها وجود نداشت و این همه فشار بر

ملت‌های ضعیف وارد نمی‌آمد. این‌ها دشمنان حقوق بشرند. این‌ها ناقضان حقوق بشرند. منتها وقیح‌اند؛ پُررو هستند. بلندگوها هم دست آن‌هاست. هرکس را بخواهند، متهم می‌کنند» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳/۰۸/۱۳۷۱).

• **نقض حقوق مردم در غرب:** «مردم آمریکا در واقع به حاکمیت اقلیت یک درصدی بر اکثریت ۹۹ درصدی معترض هستند که مالیات و پول مردم آمریکا را، هزینه به راه انداختن جنگ در افغانستان و عراق و حمایت از رژیم صهیونیستی می‌کنند. ممکن است حکومت آمریکا با شدت عمل، این جنبش اعتراضی را سرکوب کند، اما نمی‌تواند ریشه‌های آن را از بین ببرد. ریشه‌های این حرکت، در آینده آنچنان گسترش خواهد یافت که نظام سرمایه‌داری آمریکا و غرب را زمین خواهد زد» (خامنه‌ای، بیانات: ۲۰/۰۷/۱۳۹۰).

۳-۴. هجو رویکرد دوگانه مجامع حقوق بشر تحت سلطه غرب

• «باید هجو بشوند این‌ها که یک کارهایی گاهی می‌کنند. اینکه بیایند برای مثال فرض کنید کشوری مثل ... را بکنند [فلان‌کاری] کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل! دیگر از این جالب‌تر چیزی نیست! واقعاً جای هجو دارد، حیف است که هجو نشود؛ واقعاً [اگر] یک چنین چیزی هجو نشود حیف است، از دست می‌رود» (خامنه‌ای، بیانات: ۲۰/۰۳/۱۳۹۶).

• «آن کسانی دم از حقوق بشر می‌زنند که اولی‌ترین حقوق انسان‌ها را، هم در زندان‌هایشان، هم در سرتاسر دنیا، هم در تعامل‌شان با ملت‌ها و حتی با ملت خودشان، زیر پا لگدکوب می‌کنند! این‌ها می‌گویند حقوق بشر! شکنجه را قانونی می‌کنند! این افتضاح نیست برای یک کشور؟ این مایه سرافکندگی نیست که یک کشوری شکنجه زندانیان را قانونی کند و به شکل قانون در بیاورد؟ آن وقت این‌ها دم از حقوق بشر می‌زنند، دم از دفاع از حرمت انسان و کرامت انسان می‌زنند! خوب، بینندگان و شنوندگانی که در دنیا این حرف‌ها و این ادعاها را می‌بینند و می‌شنوند و آن‌ها را با آن رفتارهایی که می‌دانند، مقایسه می‌کنند، این‌ها را مسخره می‌کنند» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۹/۱۱/۱۳۸۸).

۳-۲. قالب‌ها (رویکردهای) ایجابی

نظریه‌پردازی و تبیین پایه‌های عقلانی حقوق بشر اسلامی (سطح نظری)، بسیج‌کنندگی و تشکیل جبهه واحد دولت‌ها و ملت‌ها مقابل آمریکا و صهیونیست‌ها، احتجاج با غرب در میزان رعایت حقوق بشر و پیگیری قضایی جنایت‌های نظام سلطه (سطح عملی) چهار نمونه رویکرد ایجابی طرح شده از سوی آیت‌الله خامنه‌ای است:

۱-۲-۳. نظریه‌پردازی و تبیین پایه‌های عقلانی حقوق بشر اسلامی

• «حقوق بشری که غرب می‌گوید بر مبنای غلطی تنظیم شده و لازم است حقوق بشر اسلامی با پایه‌های متقن و عقلانی در افکار عمومی جهان و مجامع حقوقی تبیین و پیگیری شود» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۵/۰۴/۰۹).

• «ما طرفدار حقوق بشریم و اسلام طرفدار حقوق انسان است. هیچ مکتبی به‌قدر اسلام، ارزش و کرامت انسان را والا نمی‌داند. یکی از اصول اسلامی که همیشه در تعریف و معرفی اسلام مطرح شده است، اصل «تکریم انسان» است. ما که منتظر نمی‌نشینیم غربی‌ها بیایند حقوق بشر را به ما یاد بدهند یا ما را توصیه به حفظ حقوق انسان کنند! ما خودمان، ابتدا طرفدار حقوق انسان هستیم. منتها حقوق انسان در سایه اسلام قابل دفاع می‌شود و حقوق انسان به حساب می‌آید. اسلام است که با احکام خود - همه‌گونه احکام: چه احکام قضایی و جزایی و چه احکام مدنی و حقوق عمومی و مسائل سیاسی - از حقوق انسان‌ها دفاع کرده است؛ نه آنچه که در اختیار آن‌هاست، نه آنچه که آن‌ها - به فریب - حقوق انسان به حساب آورده‌اند و اسم‌گذاری کرده‌اند» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۱/۰۹/۲۵).

۲-۲-۳. بسیج‌کنندگی و تشکیل جبهه واحد دولت‌ها و ملت‌ها

• «حقوق بشر به همه دولت‌ها و ملت‌ها حکم می‌کند که صف واحدی را در مقابل زورگویی‌های آمریکا و صهیونیست‌های مسلط بر آمریکا و دولت آمریکا تشکیل دهند» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۷/۰۱/۰۱).

• «اسم حقوق بشر می‌آورند و جمهوری اسلامی را به‌خاطر حقوق بشر تحریم می‌کنند! دیگر وقاحت از این بالاتر؟ در مقابل یک‌چنین دشمنی ما احتیاج به قدرت بسیج‌کنندگی انقلاب داریم. همت ما، هدف ما، آرمان ما همین است که امام بزرگوار معین کرد و ما دنبال این آرمان‌ها حرکت می‌کنیم؛ این برای نسل جوان ما جذاب است؛ نه فقط نسل جوان کشور ما، بلکه برای نسل جوان کشورهای دیگر، به‌خصوص کشورهای اسلامی، جذاب است» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۶/۰۳/۱۴).

۳-۲-۳. احتجاج با غرب در میزان رعایت حقوق بشر

• پیشنهاد بازدید متقابل حقوق بشری: رهبر انقلاب پیشنهاد بازدید متقابل از کشور ایران و کشورهای اروپایی را می‌پذیرند که نشان می‌دهد؛ از نظر ایشان علی‌رغم اختلاف در مبانی، امکان مفاهمه بر سر رعایت مصادیق حقوق بشر با غرب وجود دارد: «یک پیشنهاد دیگر هم این بود که در باب حقوق بشر اگر نگرانی وجود دارد - که ما هم نگران حقوق بشر در کشورهای اروپایی هستیم - از دو طرف نمایندگانی گسیل بشوند و مراقبت کنند؛ نگاه کنند؛ آن‌ها بیایند این‌جا، ما هم

نمایندگانی بفرستیم آن‌جا، که ببینند وضع حقوق بشر در زندان‌ها، محاکم و در رفتارهای دولتی و اجتماعی و مدنی آن‌ها چگونه است و چه قدر حقوق بشر رعایت می‌شود. خیلی بجاست که اروپایی‌ها این پیشنهادها را بپذیرند. این کارها، ارتباطات ما و غرب را هم پیش خواهد برد، نگرانی‌ها را هم از دو طرف برطرف خواهد کرد» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۴/۱۰/۱۹).

● **الزام به پوشش:** «در کشورهای اروپایی که خودشان را پیشرفته می‌دانند و در ادعا و تبلیغات، مسائل حقوق بشر و آرای انسان‌ها برایشان حائز اهمیت است - یعنی فرانسه و انگلیس - اجازه ندادند که چند نفر زن یا دختر مسلمان، باحجاب اسلامی رفت‌وآمد کنند و به مدارس بروند! اینجا اجبار و الزام را جایز می‌شمارند و در آن ایراد و عیبی نمی‌بینند؛ اما جمهوری اسلامی به‌خاطر اینکه حجاب را در جامعه الزامی می‌داند، همه این محافل، آن را مورد اعتراض قرار می‌دهند! اگر الزام زنان به‌شکلی از لباس و زیّ ایراد دارد، ایراد آن بیش‌تر از الزام به حجاب است؛ زیرا این به‌سلامت نزدیک‌تر است. حداقل این است که این دو، با یک نظر دیده شود؛ اما غرب این‌طوری عمل نمی‌کند» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۶۹/۰۱/۱۰).

۳-۲-۴. پیگیری حقوقی جنایت‌های نظام سلطه

آیت‌الله خامنه‌ای، اعلام رسمی «چشم بستن سازمان ملل بر جنایت جاری و کودک‌کشی در یمن را در ازای گرفتن پول از برخی کشورها»، سبب شرمندگی بشریت و رسوایی و ضد حقوق واقعی بشر خوانده و اعلام می‌کنند که باید در سطح جهان، روی آن کار حقوقی و قضائی کنیم (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۵/۰۴/۰۹).

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

این مقاله با هدف یافتن راهبرد مطلوب حقوق بشری جمهوری اسلامی ایران برای مقابله با هجمه حقوق بشری غرب، با بررسی بیانات آیت‌الله خامنه‌ای به این جمع‌بندی دست یافت که اولاً؛ سطح رویارویی جمهوری اسلامی ایران با حقوق بشر غربی، راهبردی و نه تاکتیکی و در چارچوب رویارویی عمیق و مبنایی «غرب با اسلام» یعنی تقابل تمدنی قرار دارد، ازاین‌رو ضمن اتخاذ رویکرد فعال (اعتقاد به برتری حقوق بشر اسلامی)، باید از اخذ مفاهیم حقوق بشر غربی که دارای اشتراک لفظی، اما تفاوت معنایی است اجتناب کرد؛ درعین‌حال باب گفت‌وگو، مفاهیم و محاجّه در مورد مصادیق مشترک باز است، ثانیاً؛ جمهوری اسلامی ایران باید در سه حوزه «مبنایی، هنجارها و رفتارها»، با سه رویکرد «تهاجمی، تبیینی و رعایت اقتضائات سازوکارهای جهانی» در سه سطح «افکار عمومی جهان (فضای مجازی)، جریان‌ات داخلی و مجامع حقوقی و بین‌المللی» و در قالب‌های: «نقد مبانی حقوق بشر غربی و فلسفه و فرهنگ غرب، نظریه‌پردازی و تبیین پایه‌های

عقلانی حقوق بشر اسلامی، افشاگری فریب‌کاری غرب و موارد نقض حقوق بشر از سوی کشورهای غربی، هجو رویکرد دوگانه مجامع حقوق بشری تحت سلطه غرب، احتجاج با غرب در میزان رعایت حقوق بشر، پیگیری قضایی جنایت‌های نظام سلطه، بسیج‌کنندگی و تشکیل جبهه واحد دولت‌ها و ملت‌ها مقابل آمریکا و صهیونیست‌ها»، حقوق بشر غربی و داعیه‌داران آن را به چالش کشیده و برتری‌های حقوق بشر اسلامی را به منصفه ظهور برساند.

پی‌نوشت‌ها:

<https://iran.un.org/sites/default/files/2019-11>

۲. برای نمونه ر.ک به قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل در سال ۱۴۰۳ در مورد وضعیت حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران به آدرس زیر:

<https://digitallibrary.un.org/record/4071985?ln=en&v=pdf>

منابع

کتب

۱. الجابری، محمدعابد (۱۳۹۸). دموکراسی و حقوق بشر. ترجمه محسن آرمین. تهران: انتشارات مروارید.
۲. جوادی آملی، عبدالله. (۱۳۸۶). فلسفه حقوق بشر. قم: اسراء.
۳. جوان آراسته، حسین (۱۴۰۱). حقوق بشر در اسلام. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۴. دوزیناس، کوستاس (۱۳۹۶). حقوق بشر و امپراتوری (فلسفه سیاسی جهان‌وطن‌گرایی). ترجمه علی صابری تولایی. تهران: ترجمان علوم انسانی.
۵. سرائی، زهره و محبعلی، امیرحسین (۱۳۹۷). تفسیر حقوق بشر در آئینه نظریه‌های کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد. تهران: شهر دانش.
۶. عدالت نژاد، سعید (۱۳۹۹). جایگاه حقوقی غیرمسلمانان در فقه شیعه و قوانین ایران. تهران: نشر نی.
۷. شریفیان، جمشید (۱۳۸۰). راهبرد جمهوری اسلامی ایران در زمینه حقوق بشر در سازمان ملل متحد. تهران: انتشارات وزارت امور خارجه.
۸. کدیور، محسن (۱۳۸۷). حق الناس (اسلام و حقوق بشر). تهران: انتشارات کویر.
۹. مصباح‌یزدی، محمدتقی (۱۳۸۸). نگاهی گذرا به حقوق بشر از دیدگاه اسلام. قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
۱۰. مهرپور، حسین (۱۳۷۷). نظام بین‌المللی حقوق بشر. تهران: انتشارات اطلاعات.
۱۱. مهرپور، حسین (۱۳۸۸). حقوق بشر و راهکارهای اجرای آن. تهران: انتشارات اطلاعات.

بیانات و مکتوبات

۱۲. خامنه‌ای، سیدعلی، خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۶۹/۰۱/۱۰.
۱۳. خامنه‌ای، سیدعلی، دیدار شرکت‌کنندگان در کنفرانس اتحادیه بین‌المجالس سازمان همکاری اسلامی ۱۳۶۹/۱۰/۲۶.
۱۴. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در دیدار دانش‌آموزان، دانشجویان، معلمان و پرستاران ۱۳۷۱/۰۸/۱۳.
۱۵. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در دیدار جمعی از زنان، ۱۳۷۱/۰۹/۲۵.
۱۶. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در دیدار مسئولان دستگاه قضایی، ۱۳۷۱/۱۰/۲۳.
۱۷. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در مراسم پنجمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)، ۱۳۷۳/۰۳/۱۴.
۱۸. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در دیدار جمعی از کارگران و معلمان، ۱۳۷۶/۰۲/۱۰.
۱۹. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در مراسم هشتمین سالگرد رحلت امام خمینی (ره)، ۱۳۷۶/۰۳/۱۴.
۲۰. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در دیدار مهمانان کنفرانس وحدت اسلامی، ۱۳۷۶/۰۵/۰۱.
۲۱. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در دیدار جمعی از زنان، ۱۳۷۶/۰۷/۳۰.
۲۲. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم، ۱۳۸۱/۰۶/۳۰.
۲۳. خامنه‌ای، سیدعلی، پیام به کنگره عظیم حج، ۱۳۸۲/۱۱/۰۸.
۲۴. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در دیدار مردم نوشهر، ۱۳۸۲/۰۲/۱۸.
۲۵. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی ارتش، ۱۳۸۳/۱۱/۱۹.

۲۶. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در دیدار مردم قم در سالروز قیام نوزده دی، ۱۳۸۴/۱۰/۱۹.
۲۷. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، ۱۳۸۷/۰۱/۰۱.
۲۸. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در چهارمین کنفرانس حمایت از ملت فلسطین، ۱۳۸۷/۱۲/۱۴.
۲۹. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در دیدار فرمانده و پرسنل نیروی هوایی ارتش، ۱۳۸۸/۱۱/۱۹.
۳۰. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در اجتماع بزرگ مردم کرمانشاه، ۱۳۹۰/۰۷/۲۰.
۳۱. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در دیدار قاریان، ۱۳۹۱/۰۴/۳۱.
۳۲. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در شانزدهمین اجلاس سران کشورهای عضو جنبش عدم تعهد، ۱۳۹۱/۰۶/۰۹.
۳۳. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در دیدار مسئولان و کارکنان قوه قضائیه، ۱۳۹۲/۰۴/۰۵.
۳۴. خامنه‌ای، سیدعلی، در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور، ۱۳۹۲/۰۶/۱۸.
۳۵. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۳/۰۶/۱۳.
۳۶. خامنه‌ای، سیدعلی، دیدار رئیس و مسئولان قوه قضائیه، ۱۳۹۵/۰۴/۰۹.
۳۷. خامنه‌ای، سیدعلی، دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری با رهبر انقلاب، ۱۳۹۵/۱۲/۱۹.
۳۸. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در مراسم بیست و هشتمین سالروز رحلت حضرت امام خمینی (س)، ۱۳۹۶/۰۳/۱۴.
۳۹. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در دیدار جمعی از شاعران و اهالی فرهنگ و ادب، ۱۳۹۶/۰۳/۲۰.
۴۰. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در کنفرانس اتحادیه بین‌المجالس سازمان همکاری اسلامی، ۱۳۹۶/۱۰/۲۶.
۴۱. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در ارتباط تصویری با مداحان، ۱۳۹۹/۱۱/۱۵.
۴۲. خامنه‌ای، سیدعلی، دیدار دست‌اندرکاران کنگره شهدای استان ایلام، ۱۴۰۰/۰۸/۳۰.
۴۳. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور، ۱۴۰۱/۰۵/۰۵.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی